

Милош М. Кеџман¹

ЈЕЗИЧКИ И СТИЛСКИ СЛОЈЕВИ У ДЈЕЛИМА СРПСКИХ ПИСАЦА ЗА ДЈЕЦУ И ОДРАСЛЕ

Спасић, Ј., Ђуровић, С. (2024) *Језичка ткања српских писаца*. Јагодина, Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу.

У издању Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу 2024. године објављена је монографија *Језичка ткања српских писаца* Јелене Спасић, ванредног професора на Факултету педагошких наука и Сање Ђуровић, редовног професора на Катедри за српски језик Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу.²

Монографија доноси једанаест лингвистичких и стилистичких огледа подијељених у двије цјелине. У првој цјелини *Језик на корпусу књижевности за децу* доноси шест радова који се баве морфолошким и творбеним аспектом дјечијих неологизама; језичким лудизмом у прозним дјелима за дјецу Дејана Алексића; тмезичким каламбурима у антономазијским именима ликова књижевности за дјецу; лингвостилистичком анализом романа *Сара и јануар за две девојчице*; језичким и стилским слојевима у роману *Гaleb који се смеје* Николе Маловића, те интермедиијалношћу стрипа *Хајдук Станко Ђорђа Лобачева*.

Друга цјелина – *Језик на корпусу књижевности за одрасле*, као што се из њеног наслова ишчитава, односи се на српску књижевност за одрасле и чини је пет радова: *Восијанска антономазија – вишезначност антропонима*; *Типови антропонимијских јединица у кино-новели* Испод таванице која се љуспа *Горана Петровића*; *Маркирана лексика у роману* Лутајући Бокељ *Николе Маловића*; *Лексеме са префиксом не-* у Госпођици *Иве Андрића* и *Префиксалне творенице са полу-* у Дневнику самоће *Видосава Стевановића*.

Поред наведених централних поглавља монографије, на почетку се налазе уводна разматрања о значају лингвистичких истраживања на корпусу сав-

¹ miloskecman@gmail.com

² Електронско издање монографије доступно је у пуном обиму на сајту Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу путем следећег линка: <https://pefja.kg.ac.rs/wp-content/uploads/2024/11/Jezicka-tkanja-srpskih-pisaca-2024.pdf>.

ремених српских писаца, а на крају и закључна разматрања, библиографска напомена, регистар имена, те биљешка о ауторкама.

У иницијалном раду *Морфолошки и творбени аспект дјечијих неологизама* ауторке приступају систематској анализи дјечијих лексичких неологизама, с посебним освртом на њихов морфолошки и творбени статус, као и на експресивне и креативне потенцијале који се испољавају на нивоу ријечи. Истраживање је усмјерено на развој морфолошке структуре дјечијих неологизама и њихову експресивну функцију. Резултати истраживања показују који су творбени поступци најпродуктивнији у корпусу дјечијих неологизама, при чему су примјери систематизовани према врстама ријечи и моделима које предшколска дјеца најчешће примјењују, односно комбинацијама творбене основе и суфикса.

У другом раду под насловом *Језички лудизам у прозним делима за децу Дејана Алексића*, ауторке разматрају феномен онеобичења кроз призму односа између дјечијег језика и поетике језичког лудизма у савременој књижевности за младе. Прозни опус Дејана Алексића – пјесника, драмског аутора и романописца, одликује се богатством околионализама (нпр., *бибиотетка* (библиотека + тетка), *бркоцвет*, *жирамун* (жирафа + мајмун), *истетребљење* (тетреб ијек. тетријеб + истребљење), *тетребоубица*, *полуцар*, *хртица* и сл.), звучним спаривањем ријечи, каламбурским играма ријечи које су често у функцији хумора, као и поступком буквалног, неријетко духовитог и нонсенсног, преобликовања фразеологизама. Додатно, његов стил обиљежава ритмичка уланчаност рима која подсјећа на народне ређалице (нпр. *шта чаране разне раде док су празне; толико сам уморан да бих могао заспати чак и на јастуку који је изгубио мекоћу, на много жуља ноћу* и сл.). Наведене језичко-стилске карактеристике истовремено представљају и типичне одлике спонтаног дјечијег говорног стваралаштва.

У оквиру књижевности за дјецу антономазијска именованја ликова заснована на тмезичком каламбуру представљају специфичан вид језичке креативности и управо њима ауторке се баве у трећем раду монографије под насловом *Тмезички каламбур у антономазијским именима ликова књижевности за децу*. Њихова функција није ограничена на саму номинацију, јер у себи носе ноту хумора или ироније и привлаче дјечију пажњу. Истовремено, антономазијским именовањем врши се и карактеризација ликова на начин да се истичу примарне особине једног јунака, а анализа је показала да су антономазијским именовањима у којима је остварен тмезички каламбур истакнута претежно негативна својства. У случају споредних ликова, који су у тексту тек маргинално назначени, необична имена често остају једини извор информација о

њиховим особинама или улози у радњи. Тмезичке каламбуре и сличне процесе деконструкције у именима, ексцерпираним из књижевних дјела за децу В. Андрића, Б. Ђопића, Г. Стојковића, Д. Радовића и др., ауторке су издвојиле у три различита типа (тмезички каламбур, тј. разбијање ријечи без уметања, при чему је ријеч о апелативу, претежно негативне вриједносне оцјене, који тако разбијен постаје властито име лика; разбијање имена са уметањем, што их чини ближим тмези, те имена ликова у којима је дошло до деконструкције, али ти примјери по неким карактеристикама одступају од претходно наведених, иако су им сродни) и више подтипова.

Лингвостилистичка анализа савремене књижевности за дјецу и младе обухвата и разматрање језичких поступака у два романа новијег датума. Сљедећа два текста монографије посвећена су дјелима *Сара и јануар за две девојчице* Зорана Пеневског и *Галеб који се смеје* Николе Маловића, који тематизују озбиљне проблеме на начин прилагођен дјечијем рецепцијском хоризонту. У анализи изабраних примјера из дјела *Сара и јануар за две девојчице* уочава се цјелокупан спектар лингвостилистичких поступака присутних у роману. Текстуална структура дјела одликује се сложеним преплитањем вербалних и графичких компоненти, које се интегришу у јединствену цјелину. Посебно је значајно укључивање елемената стрипа и форме блога, што доприноси повећању варијативности како у погледу композиције, тако и у домену садржајне организације. Исто тако, из корпуса романа *Галеб који се смеје* издвојене су све јединице које носе стилску маркираност, при чему је сама маркираност разматрана из више перспектива. Цјелокупну грађу ауторке су подвргле анализи на различитим нивоима: најприје су испитани лексички слојеви (локализми, антропоними, топоними), потом документарни сегмент, затим стилематичност, фигуре понављања, те интертекстуални аспекти који се огледају у дијалогу са Његошевим стиховима из *Горског вијенца* или са сликовницама, односно бајкама.

Посљедњи текст прве цјелине бави се истраживањем дјела Ђорђа Лобачева, родоначелника хајдучког стрипа који је излазио у *Политици* и првенствено био намијењен одраслој публици, показујући тиме да овај медиј може бити подједнако приступачан и данашњим млађим читаоцима. У анализи је размотрено како је Лобачев пренио Веселиновићев истоимени роман *Хајдук Станко* у форму стрипа, при чему је утврђено да процес није сведен на једноставну адаптацију, те да је 'роман као недрамски текст прекодиран у драмску структуру, јер у стрипу доминира дијалог' (89). Анализом је показано да претварање прозног текста у стриповни наратив захтијева специфичну вјештину трансформације приповједног тока у визуелно-вербални код, што

представља особен вид стваралачког поступка и омогућава ново разумијевање комплексних међумедијских односа.

Друго поглавље монографије започиње радом *Восијанска антономазија – вишезначност антропонима*, у којем је у средишту интересовања ауторки „принцеза Антономазија”, како је назива Сервантес у *Дон Кихоту*, неправедно запостављена млађа сестра Метонимије и Метафоре, као и сва значења која она са собом носи када је остварена по моделу „антропоним → апелатив” (100). Фокус истраживања ауторки усмјерен је на издвајање и систематизацију типова восијанске антономазије у корпусу који обухвата стилски и жанровски разнородне текстове. Примјери су класификовани на основу неколико критеријума, првенствено према структурном критеријуму на два основна типа (они примјери код којих је замјењујуће име антропоним у једнини и они код којих је замјењујуће име антропоним у множини), а затим анализирани у погледу њихове функционалностилске дистрибуције и семантичке природе. Посебна пажња посвећена је антропонимима који улазе у њихов састав. Грађа потиче из жанровски разноврсних текстова: публицистичког, књижевноумјетничког и научног стила, односно из текстова ‘који су на прелазу између публицистичког и књижевноуметничког или научног и књижевноуметничког стила’ (110).

Типови антропонимијских јединица у кино-новели Испод таванице која се љупса *Горана Петровића* назив је другог рада у другом поглављу у којем Ј. Спасић и С. Ђуровић анализирају стилску функцију антропонима у зависности од њихове структуре, творбе и мотивације. У анализи антропонимијских јединица показује се да су имена ликова стилски маркирана и семантички мотивисана. У контексту простора радње – биоскопске сале – уочавају се правилности у њиховом избору, као и слојевите „скривалице” које аутор интегрише у текст (нпр. структура акростиха: од првог до посљедњег реда у биоскопу имена јунака нижу се почетним словима азбуке). Тек у лингвистичком рашчитавању могу се разоткрити прикривене поруке, што указује на дубљу поетичку стратегију Петровићевог поступка.

У наредна два рада под насловима *Маркирана лексика у роману Лутајући Бокел* *Николе Маловића* и *Лексеме са префиксом не-* у *Госпођици Иве Андрића* показује се различит приступ обогћавању језичког слоја. Маловић романизима дочарава дух бококторског краја и оживљава локалну језичку традицију, док Андрић најерним нагомилавањем негираних твореница гради атмосферу романа и истиче унутрашњи свијет главне јунакиње, њен начин живота и карактер. Маркирана лексика из романа *Лутајући Бокел* *Николе Маловића* анализирана је са морфолошког и семантичког аспекта како би се показала

њена функција у роману. Ексерциране лексеме (има их близу сто; међу њима су најбројније именице) разврстане су према врсти ријечи и анализирана је њихова семантика и функција у роману. Примјењујући класични лингвостилистички приступ који подразумијева досљедно раздвајање стилематичког и стилогеног аспекта, тј. форме и ефекта, ауторке су пажњу посветиле првенствено анализи форме (стилематичног аспекта) у роману *Госпођица* Иве Андрића. Творбено-семантичка анализа корпуса проведена је тако што су примјери разврстани по врстама ријечи (именице, придјев, прилози), а затим према творбеном моделу, при чему је анализа показала да се у роману јавља највећи број негираних придјева, затим именица, па прилога.

Творбени аспект и улога специфичног типа твореница обрађена је у тексту који затвара други дио монографије и носи наслов *Префиксалне творенице са полу-* у Дневнику самоће *Видосава Стевановића*, гдје писац гомилањем лексема са префиксом *полу-* намеће идеју недовршености, половичности и релативности свега што га окружује. С обзиром на подијељена мишљења о статусу форманта *полу-* у литератури, ауторке на почетку рада дају краћи преглед досадашњих ставова, определијеливши се да у раду ове творенице сматрају префиксалним твореницама. У роману је извршена свеобухватна ексерпција сложеница са префиксом *полу-*, а добијени примјери систематизовани су према другој компоненти творенице: *полу-* + именица, *полу-* + придјев и *полу-* + прилог. Уз наведене примјере приложени су коментари који се односе на творбене поступке и семантичке особености, било уопштено, било појединачно – тамо гдје је било потребно детаљније разматрање.

Као закључак може се истаћи то да књига *Језичка ткања српских писаца* Јелене Спасић и Сање Ђуровић представља значајан допринос науци о језику. Ауторке су успјеле на научно утемељен и стилски изузетно дотјеран начин освијетлити различите аспекте језичког и умјетничког стваралаштва српских писаца за дјецу и одрасле. Њихова анализа обухватила је фоностилистички, морфостилистички, семантостилистички, синтаксостилистички и графостилистички план, уз пажљиво разматрање и других корпусних материјала који показују богатство и изражајне могућности српског језика.